

УДК: 331.56/57-053.81

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

О.Д. Балан, кандидат економічних наук

Висвітлено стан безробіття молоді в Україні, проаналізовано проблеми з якими зіштовхується молодь у пошуках роботи. Подано шляхи підвищення ефективності працевлаштування молоді.

Безробіття, зайнятість, ринок праці, молодь.

Постановка проблеми. Ринок зайнятості населення, зокрема молоді, є чітким ідентифікатором стану економіки, соціальних параметрів та рівня інвестиційної привабливості країни. Необхідність покращення показників національного ринку праці в умовах сьогодення зумовлює здійснення нових якісних перетворень, серед яких важливе місце належить працевлаштуванню молоді. Регулювання зайнятості населення, зокрема молодих фахівців, займає важливе місце у соціально-економічному розвитку будь-якої держави, особливо в тих умовах, коли стоїть завдання досягнути стійкого, довготривалого піднесення в усіх сферах суспільного життя. Залучення молоді до розбудови економіки та суспільства - це стратегічний шлях до забезпечення гідного існування не лише окремої людини, а й усієї держави.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми молодіжного працевлаштування та молодіжного безробіття в Україні, відображено у працях таких науковців, як Богиня, Богуцький, Грішнова, Дієсперов, Колот, Купалова, Лебединська, Макаров, Нижній, Петров, Яременко та ін.

Мета дослідження – розгляд проблем, які стосуються зайнятості та працевлаштування молоді, виявлення причин низької зайнятості молоді та визначення основних напрямів формування та регулювання механізмів ринку зайнятості на основі ситуації, що склалася в країні сьогодні.

Виклад основного матеріалу. Молодіжний сегмент ринку праці – найбільш проблемна частка загальнонаціонального ринку праці. Пошуки першого робочого місця, невідповідність запитів молоді та пропозицій роботодавців, відсутність досвіду роботи, невідповідність рівня та якості отриманої освіти професійним обов'язкам посилюють напруження на ринку праці. За офіційними даними, протягом останніх декількох років спостерігається стала тенденція до збільшення кількості безробітної молоді.

Невирішені проблеми працевлаштування молоді призводять до зростання безробіття та зниження рівня життя. На основі таких змін змінюються психологічні настрої і руйнуються професійні навички, молоді люди розраховують на допомогу держави, батьків, а це знижує мотивацію до праці, та поширення пасивних (утриманство) форм поведінки. Труднощі щодо працевлаштування спонукають молодь займатися тіньовою діяльністю, оскільки вона не відчуває підтримки з боку держави, а ті хто наважився на серйозний крок у пошуку роботи, майже не досягають поставленої мети, що призводить до зниження формування престижності легальної зайнятості (тіньова зайнятість). Така діяльність серед молодих людей призводить до таких негативних наслідків, як посилення незахищеності молоді на ринку праці, втрата мотивації до праці, зміна ціннісних орієнтацій, а також зростання злочинності, деструктивних моделей поведінки, спонукає до зовнішніх трудових міграцій, зміни структури ціннісних орієнтацій.

Молодь весь час незалежного розвитку України була однією з найбільш уразливих верст населення на ринку праці. Їй завжди важче влаштуватися на роботу, а у випадках реорганізації та економічних складнощів на виробництві вона першою потрапляє під скорочення. Ускладнення на ринку праці відбулося з загостренням світової фінансової кризи, яка погіршила ситуацію в реальному секторі економіки, призвела до значного скорочення робочих місць. Так, у динаміці за п'ять останніх років спостерігається чітка негативна тенденція росту безробіття, особливо серед молоді віком від 15 до 24 років (рис. 1).

Найбільш загрозливою є ситуація, що склалася в молодшій віковій групі, яка охоплює молодь у віці від 15 до 24 років. Рівень безробіття серед економічно активного населення цієї вікової групи в 2011 р. складає 18,6 %, в той час як у старших вікових групах молоді – від 25 до 29 років, цей показник становить 9,2 %, а економічно активному населенню - 7,9 %. У той час як статистика безробіття відображає лише той відсоток непрацюючих, що звернулися за допомогою до центрів зайнятості, у дійсності кількість молоді, яка відчуває себе у професійній сфері дезорієнтованою та нереалізованою, є значно чисельнішою.

Відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» до молоді відносяться громадяни України віком від 14 до 35 років. У 2011 році на обліку в державній службі

зайнятості перебувало 890,1 тис. незайнятих громадян у віці до 35 років (або 48,0% загальної чисельності осіб, які перебували на обліку), у тому числі 55,6 тис. випускників вищих навчальних закладів, 38,5 тис. випускників професійно-технічних закладів освіти, 6,5 тис. випускників середніх загальноосвітніх шкіл. Серед незайнятих громадян у віці до 35 років, які перебували на обліку станом на кінець 2011 року та мали професійний досвід, кожний четвертий раніше працював у сільському господарстві, кожний п'ятий – у торгівлі та ремонті, 19 % – у переробній промисловості, крім того, із загальної чисельності незайнятої молоді, майже третину складали особи, що зареєструвалися у термін понад рік з моменту звільнення; випускники; демобілізовані з військової служби; звільнені з установ, що виконують покарання [1].

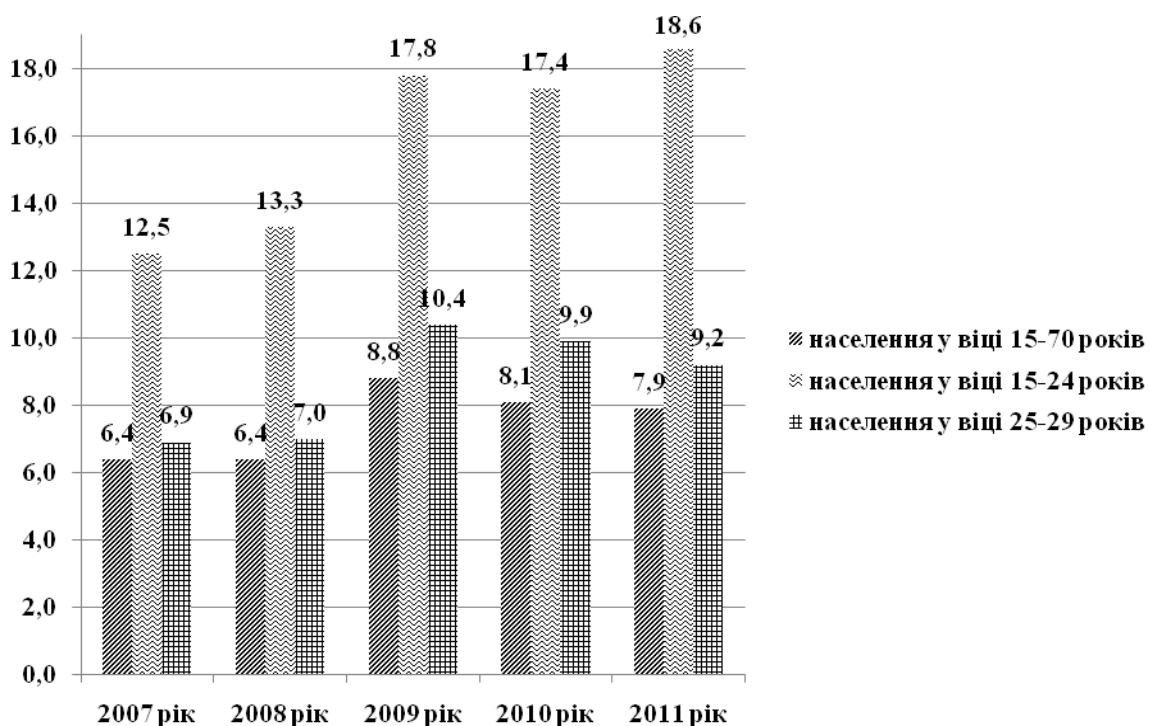

Рис. 1. Динаміка рівня безробіття вікових груп економічно активного населення, %.

Джерело: дані Головного управління статистики [1].

Якщо аналізувати зайнятість населення за соціальними верствами, то рівень зайнятості молоді у віці 15-24 роки є найнижчим серед усього економічно активного населення і знаходиться майже на рівні населення пенсійного віку, зокрема, у містах та міських поселеннях рівень безробіття молоді вищий ніж у сільській місцевості, за гендерною ознакою зайнятість нижча у жінок (рис. 2).

В контексті пенсійної реформи, то зі збільшенням пенсійного віку кількість місць на ринку праці буде зменшуватися, що також негативно вплине на зайнятість молоді. З огляду на дану ситуацію потрібно виділити основні причини в сфері зайнятості молоді, зокрема, щодо причин виник-

нення молодіжного безробіття в Україні можна виділити як макро-, так і мікроекономічні:

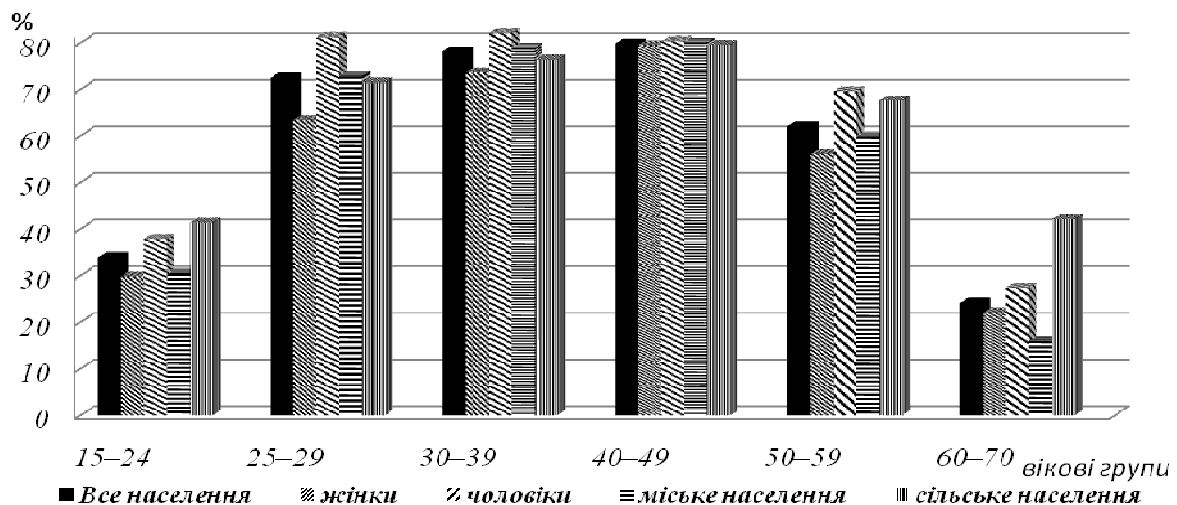

Рис. 2. Рівень зайнятості населення за віковими групами, статтю та місцем проживання у 2011 році, % [2].

Джерело: дані Державної служби зайнятості [2].

- загальний стан економіки країни, де кількість робочих місць не збільшується, а навпаки зменшується, високий податковий тиск, який здійснюється на підприємства та підприємців з боку держави;

- низка законів України не дозволяє ефективно вирішувати проблеми молодіжної зайнятості, має ряд суперечностей, зокрема, йдеться про введений Законом України «Про зайнятість населення» [3], (набув чинності з січня 2013 року) понятійний апарат, вступає в суперечність з Кодексом Законів про працю, а всі позитивні положення не знаходять практичної реалізації через брак коштів;

- низький рівень підприємницької активності молоді – складність дозвільної системи, фіскальної політики, дефіцит початкового інвестування, досвіду тощо;

- небажання підприємців-роботодавців брати на роботу молодь без досвіду, особливо це стосується молодих дівчат (жінок), через ймовірність декретних відпусток для такої категорії молодих людей, що може накласти для підприємців додаткові соціальні видатки;

- відсутність стимулів для підприємців брати на роботу молодь - коли підприємець бере молодого працівника він стикається з певними ризиками та додатковими витратами;

- великий розрив між програмами навчання у вузах і потребами підприємців - спеціальності, які готують більшість навчальних закладів чи курсів не відповідають потребам роботодавців: наприклад, масово навчальні заклади готують юристів, менеджерів і бухгалтерів, натомість роботодавцям потрібні будівельники, електро-газозварювальники, офіціанти, бармени інші робочі професії;

– низькі офіційні зарплати для молодих працівників в наявних робочих вакансіях, як результат - молоді безробітні не бажають працювати по наявних в Центрах зайнятості вакансіях;

– низький рівень кваліфікації, що отримують студенти закінчуючи вузи, корупція при влаштуванні на «престижні» вакансії на сьогодні займає чільне місце як у державних органах (особливо в правоохоронних – суди, міліція, прокуратура, виконавча служба, держслужба, податкова, митниця тощо) так і на великих підприємствах.

Забезпечення задовільного рівня зайнятості молоді на сьогодні виступає одним із пріоритетних завдань розвитку держави. Адже саме молодь є найактивнішою частиною працездатного населення. Лише з урахуванням динаміки рівня її зайнятості можна розробляти соціально-економічні прогнози розвитку країни на довготривалу перспективу. Проблема зайнятості молоді становить інтерес багатьох науковців. Проте в Україні вона актуалізується в середньому раз на п'ять років. Це зумовлено необхідністю ухвалення державних програм щодо підтримки та сприяння розвитку цієї категорії населення. Отже проблема зайнятості молоді в нашій країні є системним явищем над вирішення якої необхідні комплексні заходи. Держава поки що неспроможна вирішувати всі проблеми самотужки, тому всім громадським об'єднанням варто працювати над цими питаннями та проблемами і шукати ефективні форми їх вирішення. Необхідно створити сприятливе підприємницьке середовище, це дасть змогу вирішити багато важливих проблем, у тому числі і для розвитку економічної активності молоді, та реалізації трудового потенціалу.

Варто звернути увагу на мотивацію працевлаштування випускників. Опитування показують, що майже 70% випускників вищих професійних навчальних закладів не знають свого майбутнього місця роботи, тобто випускники недостатньо проінформовані щодо можливостей своєї професії і через це, певною мірою, не можуть зробити аналізу тих чи інших переваг своєї професії. У 2009-2010 навчальному році проводилось дослідження студентів на предмет вивчення їх мотиваційних очікувань щодо майбутньої зайнятості. Так, студенти, які займаються за бюджетні кошти, не відчують себе більш захищеними у майбутньому працевлаштуванні. Переважна більшість студентів (78%) занепокоєна з приводу майбутнього працевлаштування, 2% про це ще не замислювались, а 20% студентів не переймаються своїм працевлаштуванням, проте 8% із них не впевнені, що отримають бажану роботу [4].

Варто також звернути увагу на тенденцію престижних професій, ринок праці спеціалістами яких перенасичений. Сьогодні важко знайти роботу юристам, економістам, менеджерам та подібних фахівців [5]. Тому молоді представники цих спеціальностей, які недавно закінчили вищий навчальний заклад, змушені масово перекваліфіковуватись, оскільки роботодавці не мають бажання брати у штат людину без досвіду роботи, через те що українські вузи готують спеціалістів з високою теоретичною базою, але з не достатньою практичною підготовкою. Згідно зі статистичними даними, станом на 2012 р. в Україні функціонують приблизно 920 вишів: 350

університетів і академій та 570 технікумів, коледжів. У 2012 р. було зареєстровано 931642 випускники, з яких тільки 19,5 % отримали направлення на роботу з допомогою навчальних закладів [5]. Таким чином, чотири випускники з п'яти були змушені працевлаштовуватись самостійно, а це в період кризи досить проблематично.

На основі цих проблем варто активізувати певні чинники, які сприяли б розширенню можливостей молоді для реалізації своїх планів, тобто проявити себе як особистість. Оскільки однією з головних причин безробіття молоді є неможливість працевлаштуватися після закінчення, навчання, то державна молодіжна політика має формуватися з урахуванням інформації щодо прогнозу пропозиції робочої сили згідно з потребами роботодавців.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, основними заходами, які повинні проводитися для зменшення безробіття серед молоді, мають бути засади регулювання праці і зайнятості виключно законами України, широкомасштабна агітаційна та просвітницька роботи, зокрема необхідно:

1. Врегулювати законодавчо-правові акти з питань зайнятості, розробити на законодавчому рівні пільгові умови започаткування бізнесу для молоді.

2. Створити Молодіжну біржу праці.

3. Розробляти проекти органами місцевого самоврядування, орієнтовані на фінансування активних заходів сприяння зайнятості серед молоді.

4. Проводити дослідження з метою визначення спеціальностей, професійних навиків та рівня кваліфікації, якими повинні володіти випускники, враховувати результати цих досліджень у навчальних програмах. До проведення даних досліджень можуть залучалися соціологічні лабораторії вищих навчальних закладів.

5. Враховуючи важливість та масштабність проблеми безробіття молоді на державному рівні, питання створення та функціонування підрозділів сприяння працевлаштуванню на базі вищих навчальних закладів повинне бути передбачене нормативно-правовими актами, що мають вищу юридичну силу.

6. Розробити механізм пропагування серед студентів та учнів роботи за сумісництвом у вільний від навчання час та організацію експериментально-виробничих підприємств у навчальних закладах.

7. Розробити та впровадити механізм фінансової, фіскальної та іншої підтримки підприємств, установ та організацій, які беруть участь у реалізації програми зайнятості молоді.

8. Проводити навчання з техніки пошуку роботи та розповсюдження матеріалів щодо проблем зайнятості, розширення інформаційного поля про стан на локальному ринку праці, потенційних роботодавців тощо з метою створення умов для самовизначення особи.

9. Проводити інформативні й навчальні семінари та тренінги щодо можливостей працевлаштування, активізації власних зусиль у вирішенні проблем зайнятості та підвищенні самооцінки.

10. Організовувати зустрічі з роботодавцями та з колишніми безробітними, які успішно знайшли роботу чи заснували власний бізнес. Забезпечити широке висвітлення позитивного досвіду засобами масової інформації.

11. Запровадити в програмах навчальних закладів курси з техніки пошуку роботи та факультативні заняття з організації власної справи.

12. Проводити координацію міжнародної діяльності: в частині обміну студентами з метою стажування, виконання волонтерських та тимчасових робіт тощо.

І для того, щоб остаточно проявити себе як державу з ринковою економікою, підтвердити євроінтеграційні амбіції сьогодні перед Україною постало завдання у забезпеченні гідним робочим місцем кожного, хто до цього прагне, зокрема молоді, а така реалізація ефективної молодіжної політики, можлива лише завдяки співпраці між державою, роботодавцями, навчальними закладами і самою молоддю.

Список літератури

1. Інформація Головного управління статистики України. [Електронний ресурс] // Офіційна Інтернет-сторінка Головного управління статистики України. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.

2. Інформація Державної служби зайнятості України. [Електронний ресурс] // Офіційна Інтернет-сторінка Державної служби зайнятості. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>.

3. Закон України «Про зайнятість населення». [Електронний ресурс] // Офіційна Інтернет-сторінка Державної служби зайнятості. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/doccatalog/list?currDir=26378>.

4. Волкова Н.В. Політика держави щодо зайнятості молоді та її ефективність / Н.В. Волкова // Наук.-теорет. журнал Дніпропетровської державної фінансової академії. – 2010. – № 1 (23). – С. 26-32.

5. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.career.ua/>

Отражено состояние безработицы молодежи в Украине, проанализированы проблемы с которыми сталкивается молодежь в поисках работы. Определены пути повышения эффективности трудоустройства молодежи.

Безработица, занятость, рынок труда, молодежь.

The present of unemployment of young people is reflected of Ukraine, problems that young people are faced with while looking for a job are analyzed herein. The ways of efficiency enhancement of employment of young people are presented in the work.

Unemployment, employment, labor market, youth.